

Att ta över gården – hur fungerar generationsskiften i europeiska jordbruk?

När äldre lantbrukare går i pension är det viktigt att det finns yngre lantbrukare som kan ta över, både för sektorns framtid och för en tryggad livsmedelsförsörjning. Att förstå processen för generationsskifte är avgörande för att kunna stödja jordbrukssektorns utveckling. I denna Policy Brief beskriver vi processen för generationsskifte på europeiska gårdar och faktorer som påverkar dessa skiften. Vi diskuterar också politiska styrmedel som kan stödja generationsskiften i det europeiska jordbruket. Resultaten visar att:

- **Generationsskifte är en process i tre faser: identitetsbyggande som lantbrukare, överlåtelseprocess och gårdsutveckling.**
- **Stöd till unga lantbrukare underlättar gårdsutvecklingen men inte identitetsbyggandet eller överlåtelseprocessen.**
- **Åtgärder för att öka yrkets och livsstilens attraktivitet behövs för att det ska vara möjligt att bygga en identitet som lantbrukare, eftersom beslutet att bli lantbrukare ofta fattas under den första fasen.**

Bakgrund

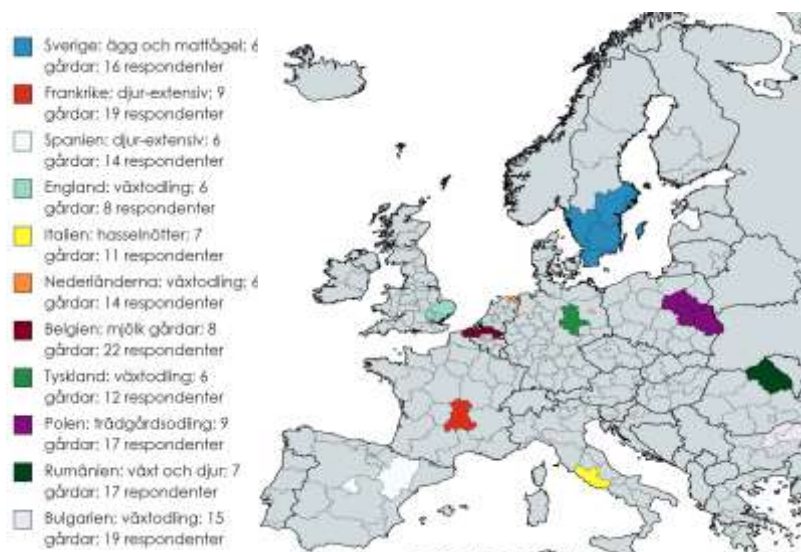
Att stödja generationsskifte är ett av de nio centrala mål som ingår i den kommande (post-2020) gemensamma jordbrukspolitiken i Europa. Generationsskifte är en komplex process, relaterad till individers beslut om att arbeta inom jordbruket eller inte, om och när någon ska ta över, eller lämna över gården till en ny generation. Dessa beslut fattas under en viss period, vanligen tidigare eller senare i karriären, och påverkas av många faktorer såsom individens personlighet, livsstilförväntningar, karriärvägar, gårdens egenskaper, familjens sammansättning dvs. antal generationer på gården samt relationer inom familjen, tillgång till jordbruksresurser såsom arbetskraft och kapital. Att förstå hur dessa faktorer påverkar det individuella beslutsfattandet, och därmed generationsskiftesprocessen är avgörande för att utforma ett effektivt stöd för att stödja generationsskifte i jordbruket.

Denna studie presenterar insikter som behövs för att utforma en politik som stödjer gårdars generationsskifte. Analysen identifierar hur generationsskiftesprocessen ser ut och vilka faktorer som kan

kopplas till den och påverkar generationsskiftet i det europeiska jordbruket.

Data och metod

Studien har genomförts med finansiering från EU:s program Horizon 2020, projektet [SURE-Farm](#). Analysen baseras på 155 djupintervjuer utförda på 85 gårdar, i elva regioner i Europa. Intervjuerna genomfördes under perioden februari – september 2018. Figur 1 visar regionerna, produktionsinriktningar samt antalet gårdar och intervjupersoner i varje region.

Figur 1. Databeskrivning: regioner, produktion, antal gårdar och intervjupersoner i varje region

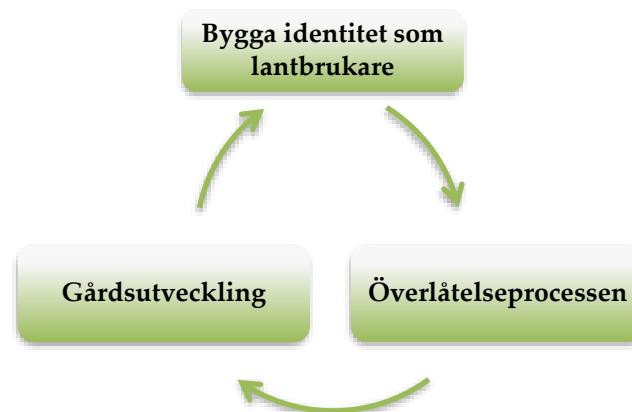
Analysen ger insikter om generationsskiftesprocessen i olika jordbrukssystem såsom intensiv- och extensiv animalie- och växtproduktion i Europa (se Figur 1). Urvalet av gårdar som ingår i analysen är gjort för att gårdarna ska vara så olika som möjligt med avseende på i vilken fas av generationsskiftesprocessen de befinner sig i. På varje gård genomfördes en eller flera intervjuer, beroende på den specifika demografiska situationen (familjemedlemmar/anställda på gården). De vanligaste intervjupersonerna var gårdens nuvarande brukare/ägare, möjliga efterträdare (barn eller andra), syskon och/eller makar samt gårdsanställda. Målet var att få insikt i alla gårdsmedlemmars, som spelar en roll i generationsskiftesprocessen, uppfattningar och erfarenheter.

Studien bygger på kvalitativa metoder och genomfördes i två steg: I steg ett transkriberades intervjuerna och för varje intervju gjordes en textanalys. I steg två sammanställdes resultaten för att skapa en

**Generationsskifte
är en process**

övergripande förståelse för generationsskiftesprocessen i olika europeiska jordbrukssystem.

Resultaten tyder på att generationsskifte är en process och består av tre faser: i) bygga identitet som lantbrukare; ii) överlåtelseprocessen; och iii) gårdsutveckling, se Figur 2.

Figur 2: Faser av generationsskiftesprocessen

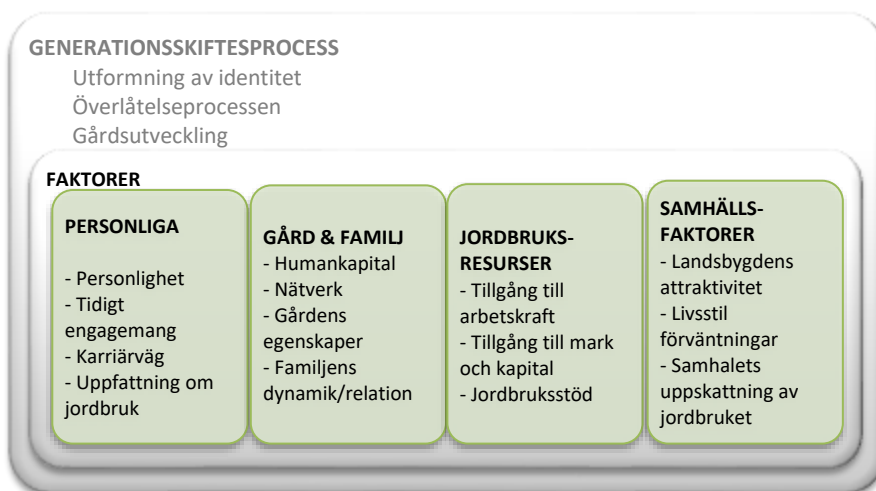
Den första fasen handlar om att *bygga identitet hos den efterträdande lantbrukaren*, och omfattar processen under vilken en individ gradvis bestämmer sig för att bli lantbrukare. Den andra fasen representerar *överlåtelseprocessen* och omfattar de praktiska, administrativa, organisatoriska och juridiska processer som krävs för att överföra gården till efterträdaren. Fas tre är *gårdsutveckling* och gäller utveckling av organisationsstruktur och strategiskt beslutfattande på gården.

Figur 2 med de tre faserna ger en principskiss över generationsskiftesprocessen. Faserna i processen ska inte uppfattas som strikt kronologiska. Hur länge en viss fas varar varierar mellan gårdar och beror på gårdsspecifika faktorer. Faserna är inte heller alltid tydligt åtskilda utan det kan finnas överlappningar mellan dem, speciellt mellan fasen att *bygga identitet som lantbrukare* och *gårdsutvecklingsfasen*. Exempelvis bidrar en stark *gårdsutveckling* under tiden den äldre generationen driver gården till att öka gårdens attraktivitet, och gör det lättare att se vilka möjligheter jordbruket erbjuder. Detta ökar i sin tur sannolikheten att den yngre generationen väljer att bli lantbrukare. Å andra sidan kan obalans mellan arbete och privatliv hos föräldrarna, skapa motvilja hos yngre generationen att fortsätta med jordbruket. Relationer inom familjen kan också vara problematiska för/påverka beslutet att bli jordbrukare under "*identitetsbyggerfasen*" och under "*överlåtelsefasen*". Ett exempel

Faktorer som påverkar generationsskiftesprocessen

som kom fram i intervjuerna handlar om oenigheter om vilken av familjemedlemmarna som ska ta över gården.

Analysen identifierade fjorton huvudsakliga faktorer som påverkar generationsskiftesprocessen. Dessa faktorer kan delas in i fyra grupper av påverkan, baserat på deras typ av effekt: i) personliga faktorer, ii) gårds- och familjeegenskaper, iii) jordbruksresurser och iv) samhällsfaktorer. Medan alla dessa faktorer kan spela en roll i de tre faserna är vissa av dem viktigare än andra under en specifik fas. Figur 3 ger en översikt av faktorer som enligt resultaten påverkar processerna i de olika faserna av generationsskiftet.

Figur 3: Faktorer som kopplas till generationsskiftesprocessen

Personliga faktorer är avgörande för att *bygga identitet* som lantbrukare. En personlighet som karakteriseras av motivation för att arbeta inom jordbruket och en positiv uppfattning om jordbruket som yrkesval, visade sig att vara avgörande faktorer för beslutet att bli lantbrukare. Tidigt engagemang i jordbruket gör att den yngre generationen blir van vid arbetet på gården, vilket ökar sannolikheten att välja jordbrukare som framtida livsstil. Dessa faktorer samspelar med samhällsfaktorer, gårds- och familjeegenskaper, samt tillgången till jordbruksresurser. Till exempel, ökar motivationen för att jobba inom jordbruket och jordbrukets attraktivitet både som yrke och livsstil med landsbygdens attraktivitet i samhällets ögon, styrkan i gårdens ekonomi, tillgång till kapital, familjerelationer och socialt nätverk som stödjer den yngre generationen i att jobba med jordbruket.

Faktorer relaterade till jordbruksresurser såsom tillgång till mark och kapital, anställningsmöjligheter, samt jordbruksstöd som inkluderar finansiella, administrativa och juridiska aspekter var bland de mest

relevanta för *överlåtelse- och gårdsutvecklingsprocesserna*. Dessa faktorer samspelar med gårds och familjerelaterade egenskaper, speciellt humankapital, nätverk och familjerelationer.

Slutsatser

Trots att politiska mål ofta fokuserar på att öka inträdet i jordbruket visar resultaten att politiken inte är inriktad på de första två faserna av generationsskiftesprocessen, dvs. *utformning av identitet hos lantbrukare och överlåtelseprocessen*.

Det stöd till unga lantbrukare som ingår i den nuvarande politiken betraktas av lantbrukare som en inkomstkälla som under en kort tid och i marginell grad stödjer nyblivna lantbrukare framförallt under gårdsutvecklingsfasen efter överlåtelseprocessen. Men beslutet att bli lantbrukare fattas tidigare, dvs. innan *överlåtelseprocessen* och *gårdsutvecklingen* börjar spela roll. Informationen är viktig för beslutfattare för att bedöma hur stödet fungerar och om det bidrar till att uppnå de politiska målen.

Givet att politiken syftar till att underlätta generationsskifte i jordbruket tyder resultaten på att politiken bör inriktas på att öka jordbrukets attraktivitet som yrke och livsstil för att möjliggöra *utformning av identitet som lantbrukare* hos den yngre generationen. När det gäller yrkesval och livsstil har jordbruket flera egenskaper som anses oattraktiva såsom hårt arbete, ensamarbete samt en svår balans mellan arbete och privatliv. En politik som ökar flexibiliteten i arbetsinsatserna t.ex. förbättrade möjligheter att anställa korttidsvikarier eller avbytare som gör det möjligt för lantbrukare att ta semester, kan ge en positiv syn på jordbruket som yrkesval. Detta kan vara mer relevant för familjegårdar med begränsad användning av arbetskraft utanför familjen. I många regioner inom EU saknar landsbygden dessutom tillräckligt bra infrastruktur och service för att få den yngre generationen att stanna kvar eller flytta dit.

Effektiv administration med förenkling av regelverk och ärendehantering hos myndigheter är viktig för att underlätta *överlåtelseprocessen*. *Överlåtelseprocessen* är komplex och här behövs ofta kunskaper som ligger utanför lantbrukares vanliga kompetensområden.

Källa:

Coopmans, et al., (2021). Understanding farm generational renewal and its influencing factors in Europe. *Journal of Rural Studies*, 86, 398-409. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.06.023>

Coopmans, et al., (2020). "Policy directions to support generational renewal in European farming systems". *Eurochoice*, 19(2), 30-36. <https://doi.org/10.1111/1746-692X.12282>

Mer information

Gordana Manevska-Tasevska, 018 671724, gordana.tasevska@slu.se

**Vad är AgriFood
Economics
Centre?**

AgriFood Economics Centre utför kvalificerade samhällsekonomiska analyser inom livsmedels-, jordbruks- och fiskeriområdet samt landsbygdsutveckling. Verksamheten är ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Lunds universitet och syftar till att ge regering och riksdag vetenskapligt underbyggda underlag för strategiska och långsiktiga beslut.

Kontakt

AgriFood Economics Centre
Box 7080, 220 07 Lund
AgriFood Economics Centres publikationer kan beställas eller laddas ned på www.agrifood.se
